

Budistinis pasaulio matymas

Kodėl Gotama paliko namus?

Vienuoliai, yra dvi ieškojimo rūšys: taurus ieškojimas ir netaurus ieškojimas. Ir koks yra netaurus ieškojimas? Kai kas nors, kam būdinga gimti, ieško to, kam būdinga gimti; kai kas nors, kam būdinga senti, ieško to, kam būdinga senti; kai kas nors, kam būdinga susirgti, ieško to, kam būdinga susirgti; kai kas nors, kam būdinga mirti, ieško to, kam būdinga mirti; kai kas nors, kam būdinga liūdėti, ieško to, kam būdinga liūdėti; kai kas nors, kam būdinga susiteršti, ieško to, kam būdinga susiteršti.

Ir kam, galima sakyti, būdinga gimti, senti, susirgti, mirti, liūdėti, susiteršti? Žmonai ir vaikams yra būdinga gimti, senti, susirgti, mirti, liūdėti, susiteršti; vyrams ir moterims, vergams, ožkoms ir avims, paukščiams ir kiaulėms, drambliams, galvijams, arkliams ir kumelėms, auksui ir sidabruvi yra būdingi šie reiškiniai. Šie įgijiniai priklauso nuo gimimo, ir kas prisirišęs prie jų, jais susižavėjęs ir visiškai jiems atsidavęs, būdamas tuo, kam būdinga gimti, senti, susirgti, mirti, liūdėti, susiteršti, jis ieško to, kam taip pat būdingi šie reiškiniai.

Ir koks yra taurus ieškojimas? Štai kas nors, pats būdamas tuo, kam būdinga gimti, senti, susirgti, mirti, liūdėti, susiteršti, supratęs šių reiškinų kartumą (pavojų), ieško negimusio aukščiausio saugumo nuo vergijos - *nibbānos*. Tai yra taurus ieškojimas.

Vienuoliai, prieš savo nušvitimą, kai dar buvau tik neapsišvietęs *bodhisatta*, aš taip pat, būdamas tuo, kam būdinga gimti, senti, susirgti, mirti, liūdėti, susiteršti, ieškojau to, kam taip pat būdinga gimti, senti, susirgti, mirti, liūdėti, susiteršti. Tada aš taip pagalvojau: „Kodėl, būdamas tuo, kam būdinga gimti, senti, susirgti, mirti, liūdėti, susiteršti, ieškau to, kam taip pat būdinga gimti, senti, susirgti, mirti, liūdėti, susiteršti? Kodėl man, nors ir būnant pačiam tuo, kam būdinga gimti, senti, susirgti, mirti, liūdėti, susiteršti, supratęs šių reiškinų kartumą (pavojų), (nesileidus) ieškoti negimusio aukščiausio saugumo nuo vergijos - *nibbānos*?”

Vėliau, dar būdamas jaunas, juodaplaukis jaunuolis, apdovanotas jaunystės palaima, pačiame jėgų žydėjime, nors mano motina ir tėvas norėjo kitaip ir verkė ašarotais veidais, nusiskutau plaukus ir barzdą, apsivilkau geltoną apsiaustą ir žengiau priekin iš namų į gyvenimą be namų.

(Sutrumpintos ištraukos iš MN26)

Prieš savo nušvitimą, kai dar buvau tik neapsišvietęs *bodhisatta*, pagalvojau: „Gyvenimas namuose yra ankštas, dulkių kelias, žengimas gi priekin (į gyvenimą be namų) yra (lyg) atviras oras. Nėra tinkama praktikuoti švytintį lyg nušveista kriauklė šventą gyvenimą namuose, būnant namų šeimininku, taip jis bus tik iš dalies tobulas, tik iš dalies tyras. Kodėl man nenusiskutus plaukų, neapsirengus geltonais apdaraais ir nežengus priekin iš namų į gyvenimą be namų!?”

(MN36)

Kaip Buda nušvito

Sutelktis

Atsiskyres nuo juslinių malonumų, atsiskyres nuo nedorų būsenų, pasiekiau pirmąją *džhaną* ir buvau joje, su (proto) kreipimu, išlaikymu bei su iš atsiskyrimo gimusiomis ekstaze ir palaima. Bet šitoks manyje kilęs malonus jausmas neužvaldė proto.

Kai liovėsi (proto) kreipimas ir išlaikymas, būdamas su iš vidaus nurimusiu protu sutelktu į vieną (objektą), pasiekiau antrąją *džhaną* ir buvau joje, kur nėra (proto) kreipimo ir išlaikymo, bet yra iš sutelkties gimusios ekstazė ir palaima. Bet šitoks manyje kilęs malonus jausmas neužvaldė proto.

Ekstazei išblėsus, buvau pusiausviro proto, atidus ir aiškiai suprantantis, visa esybe patiriau palaimą. Pasiekiau trečiąją *džhaną* ir buvau joje. Taurieji nupasakoja tai taip: „Jis būna laimingas, pusiausviro proto ir atidus“. Bet šitoks manyje kilęs malonus jausmas neužvaldė proto.

Atsikratęs malonių ir nemalonių (pojūčių), peržengęs ankstesnius laimę ir nusiminimą, pasiekiau ketvirtąją *džhaną* ir buvau joje, ten, kur nėra nemalonių ar malonių (pojūčių), bet yra atidos išgryninta proto pusiausvyra. Bet šitoks manyje kilęs malonus jausmas neužvaldė proto.

Išvalga

Būdamas taip sutelkto proto, taip išgryninto, apvalyto, nesutepto, be nežymių teršalų, lankstaus, tinkamo darbui, pasiekusio nesutrikdomą (būseną) proto, nukreipiau, pasukau protą link praeitų gyvenimų prisiminimo. Prisiminiau daugelį praeitų gyvenimų, t. y.: vieną gimimą, du gimimus, tris gimimus, keturis gimimus, penkis gimimus, dešimt gimimų, dvidešimt gimimų, trisdešimt gimimų, keturiasdešimt gimimų, penkiasdešimt gimimų, šimtą gimimų, tūkstantį gimimų, šimtą tūkstančių gimimų, daugybę vystymosi erų, daugybę nykimo erų, daugybę vystymosi–nykimo erų. „Buvau toks ir toks, tokiu vardu, tokios giminės, tokios išvaizdos, valgiau taip, patyriau tokius malonumus ir skausmus, gyvenau tiek metų, ten miręs, atgimiau štai ten; toliau buvau ten, tokiu vardu, tokios giminės, tokios išvaizdos, valgiau taip, patyriau tokius malonumus ir skausmus, gyvenau tiek metų, ten miręs, atgimiau čia“. Taip išsamiai, su buitiškomis detalėmis prisiminiau daugelį praeitų gyvenimų.

...

Būdamas taip sutelkto proto, taip išgryninto, apvalyto, nesutepto, be nežymių teršalų, lankstaus, tinkamo darbui, pasiekusio nesutrikdomą (būseną) proto, nukreipiau, pasukau protą link kitų būtybių mirties ir atgimimo. Išgryninta viršžmogiška dieviška akimi mačiau kaip mirštančios būtybės atgimsta žemesnėmis, aukštesnėmis, gražiomis, negražiomis, geroje vietoje, blogoje vietoje. Supratau kaip būtybių gyvenimų eiga priklauso nuo jų veiksmų. „Šios gerbiamos būtybės, blogo kūno elgesio, blogo kalbos elgesio, blogo proto elgesio, įžeidinėjančios tauriuosius, neteisingų pažiūrų, elgėsi besivadovaudamos neteisingomis pažiūromis. Jos po kūno žūties, po mirties atgimė pragaištingoje, blogoje vietoje, kančių pasaulyje, pragare. O šios gerbiamos būtybės, gero kūno elgesio, gero kalbos elgesio, gero proto elgesio, neįžeidinėjančios tauriųjų, teisingų pažiūrų, elgėsi besivadovaudamos

teisingomis pažiūromis, jos po kūno žūties, po mirties atgimė geroje vietoje, dangaus pasaulyje.” Taip išgryninta viršžmogiška dieviška akimi mačiau kaip mirstančios būtybės atgimsta žemesnėmis, aukštesnėmis, gražiomis, negražiomis, geroje vietoje, blogoje vietoje. Supratau kaip būtybių gyvenimų eiga priklauso nuo jų veiksmų.

...

Būdamas taip sutelkto proto, taip išgryninto, apvalyto, nesutepto, be nežymių teršalų, lankstaus, tinkamo darbui, pasiekusio nesutrikdomą (būseną) proto, nukreipiau, pasukau protą link ydų panaikinimo. Supratau kaip yra iš tikrųjų: „Tai yra kančia”, – supratau kaip yra iš tikrųjų: „Tai yra kančios šaltinis”, – supratau kaip yra iš tikrųjų: „Tai yra kančios baigtis”, – supratau kaip yra iš tikrųjų: „Tai yra kelias į kančios baigtį”. Supratau kaip yra iš tikrųjų: „Tai yra ydos”, – supratau kaip yra iš tikrųjų: „Tai yra ydų šaltinis”, – supratau kaip yra iš tikrųjų: „Tai yra ydų baigtis”, – supratau kaip yra iš tikrųjų: „Tai yra kelias į ydų baigtį”. Man taip žinant ir matant, mano protas išsilaisvino nuo geismo ydos, išsilaisvino nuo būties troškimo ydos, išsilaisvino nuo neišmanymo ydos. Išsilaisvinus atėjo žinojimas, kad yra išsilaisvinta. Supratau, kad panaikintas (kitas) gimimas, nugalėtas šventas gyvenimas, padaryta tai, kas turi būti padaryta, nebebus čia daugiau būties.

(MN36)

Ko moko Buda?

Kartą Palaimintasis buvo apsisotojęs *simsapos* medžių giraitėje, Kosambyje.

Ir štai Palaimintasis, į saują paėmęs keletą *simsapos* medžių lapų, kreipėsi į vienuolius:

– Kaip manote, vienuoliai, ko yra daugiau: ar tų keletu lapų, kuriuos laikau rankoje, ar lapų ant šios giraitės medžių?

– Mažai, Garbusis, yra lapų Palaimintojo saujoje, žymiai daugiau lapų, augančių ant šios giraitės medžių.

– Lygiai gi taip pat, vienuoliai, žymiai daugiau to, ką aš esu tiesiogiai pažinęs, tačiau ko jums neaiškinu.

Ir kodėl, vienuoliai, aš to jums neaiškinu? Ogi todėl, kad tai neneša naudos, tai nesusiję su tyro, švento gyvenimo pradais, tai neveda nei prie nusivylimo (*samsara*), nei prie troškimų išblėsimo, nei prie baigties, nei prie ramybės, nei prie tiesioginio pažinimo, nei prie tobulo nušvitimo, nei prie *nibbānos*. Todėl aš to ir neaiškinu.

O ką, vienuoliai, aš aiškinu? „Tai yra kančia”, – aiškinu; „tai yra kančios šaltinis”, – aiškinu; „tai yra kančios baigtis”, – aiškinu; „tai yra kelias į kančios baigtį”, – aiškinu.

Ir kodėl, vienuoliai, aš tai aiškinu? Ogi todėl, kad tai neša naudą, tai yra susiję su tyro, švento gyvenimo pradais, tai atveda prie nusivylimo (*samsara*), troškimų išblėsimo, prie baigties, ramybės, tiesioginio pažinimo, tobulo nušvitimo, prie *nibbānos*. Todėl aš tai ir aiškinu.

Dėl šios priežasties, vienuoliai, turi būti dedamos pastangos (suprasti), kad „tai yra kančia”, „tai yra kančios šaltinis”, „tai yra kančios baigtis”, „tai yra kelias į kančios baigtį”.

(SN 56.31)

Mūsų padėtis, tikslas, kelias į tikslą – vidurio kelias

Keturios tauriosios tiesos

O gi, vienuoliai, štai taurioji kančios tiesa: ir gimimas yra kančia, ir senėjimas yra kančia, ir ligos - kančia, ir mirtis - kančia, ir susidūrimas su tuo, kas nemiela, - kančia, ir išsiskyrimas su tuo, kas miela, - kančia, ir norimo negavimas - kančia, trumpiau, penki savinami sandai yra kančia.

O gi, vienuoliai, štai taurioji kančios šaltinio tiesa: tai yra tas troškimas, kuris yra su džiugesiu ir aistra ir veda į pakartotiną būtį, randantis pasitenkinimą tai čia, tai ten. O būtent, juslinių malonumų troškimas, būties troškimas, nebūties troškimas.

O gi, vienuoliai, štai taurioji kančios baigties tiesa: tai yra visiškas to troškimo išblėsimas, baigtis, atmetimas, atsisakymas, išsilaisvinimas (nuo jo), (jo) nepriėmimas.

O gi, vienuoliai, štai taurioji kelio vedančio į kančios baigtį tiesa: tai štai šis taurusis aštuonialypis kelias, o būtent: teisingas požiūris, teisingas ketinimas, teisinga kalba, teisingas veiksmas, teisingas pragyvenimo šaltinis, teisinga pastanga, teisinga atida ir teisinga sutelktis.

(SN 56.11)

Kelias

1. Išmintis (*paññā*)

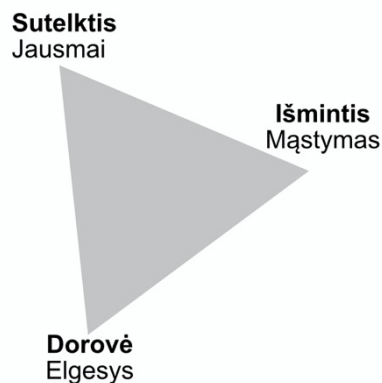
- Teisingas supratimas (*sammā-diṭṭhi*)
- Teisingas siekis (*sammā-saṅkappa*)

2. Dorovė (*sīla*)

- Teisingas kalba (*sammā-vācā*)
- Teisingas veiksmas (*sammā-kammanta*)
- Teisingas pragyvenimo šaltinis (*sammā-ājīva*)

3. Sutelktis (*samādhi*)

- Teisinga pastanga (*sammā-vāyāma*)
- Teisinga atida (*sammā-sati*)
- Teisinga sutelktis (*sammā-samādhi*)

Ir koks, vienuoliai, yra teisingas požiūris? Kančios žinojimas, kančios šaltinio žinojimas, kančios baigties žinojimas, kelio, vedančio į kančios baigtį, žinojimas – tai, vienuoliai, vadinama teisingu požiūriu.

Ir koks, vienuoliai, yra teisingas ketinimas? Atsižadėjimo ketinimas, geranoriškumo ketinimas, nežalojimo ketinimas – tai, vienuoliai, vadinama teisingu ketinimu.

Ir kokia, vienuoliai, yra teisinga kalba? Susilaikymas nuo melagystės, susilaikymas nuo šmeižto, susilaikymas nuo šiurkščios kalbos, susilaikymas nuo tuščių plepalų – tai, vienuoliai, vadinama teisinga kalba.

Ir koks, vienuoliai, yra teisingas veiksmas? Susilaikymas nuo žudymo, susilaikymas nuo netiesos sakymo, susilaikymas nuo neskaistumo – tai, vienuoliai, vadinama teisingu veiksmu.

Ir koks, vienuoliai, yra teisingas pragyvenimo šaltinis? Štai, tauriųjų mokinys atsisakęs neteisingo pragyvenimo šaltinio, verčiasi teisingu pragyvenimo šaltiniu. Tai, vienuoliai, vadinama teisingu pragyvenimo šaltiniu.

Ir kokia, vienuoliai, yra teisinga pastanga? Štai, vienuolis užsidega noru, deda pastangas, uoliai stengiasi, naudoja protą, siekia, kad neatsiradusios nelabos, nedoros būsenos neatsirastų; užsidega noru, deda pastangas, uoliai stengiasi, naudoja protą, siekia atsikratyti atsiradusių nelabų, nedorų būsenų; užsidega noru, deda pastangas, uoliai stengiasi, naudoja protą, siekia, kad neatsiradusios doros būsenos atsirastų; užsidega noru, deda pastangas, uoliai stengiasi, naudoja protą, siekia atsiradusias doras būsenas įtvirtinti, padaryti neabejotinomis, dauginti, visiškai išvystyti ir išstobulinti. Tai, vienuoliai, vadinama teisinga pastanga.

Ir kokia, vienuoliai, yra teisinga atida? Štai, vienuolis gyvena, kontempliuodamas kūną kaip kūną, būdamas uolus, su aiškiu supratimu, atidus, be godulio ir nepasitenkinimo pasauliu; gyvena kontempliuodamas jausmo tonus kaip jausmo tonus, būdamas uolus, su aiškiu supratimu, atidus, be godulio ir nepasitenkinimo pasauliu; gyvena kontempliuodamas protą kaip protą, būdamas uolus, su aiškiu supratimu, atidus, be godulio ir nepasitenkinimo pasauliu; gyvena kontempliuodamas principus kaip principus, būdamas uolus, su aiškiu supratimu, atidus, be godulio ir nepasitenkinimo pasauliu. Tai, vienuoliai, vadinama teisinga atida.

Ir kokia, vienuoliai, yra teisinga sutelktis? Štai vienuoliai, vienuolis, atsiskyręs nuo juslinių malonumų, atsiskyręs nuo nedorų būsenų, pasiekia pirmąją *džhaną* ir būna joje, su (proto) kreipimu, išlaikymu bei su iš atsiskyrimo gimusiomis ekstaze ir palaima. Kai liaunasi (proto) kreipimas ir išlaikymas, būdamas su iš vidaus nurimusiu protu sutelktu į vieną (objektą), jis (vienuolis) pasiekia antrąją *džhaną* ir būna joje, kur nėra (proto) kreipimo ir išlaikymo, bet yra iš sutelkties gimusios ekstazė ir palaima. Ekstazei išblėsus, vienuolis būna pusiausviro proto, atidus ir aiškiai suprantantis, jis visa esybe patiria palaimą. Jis pasiekia trečiąją *džhaną* ir būna joje. Taurieji nupasakoja tai taip: „Jis būna laimingas, pusiausviro proto ir atidus“. Atsikratęs malonių ir nemalonių (pojūčių), peržengęs ankstesnius laimę ir nusiminimą, jis pasiekia ketvirtąją *džhaną* ir būna joje, ten, kur nėra nemalonių ar malonių (pojūčių), bet yra atidos išgryninta proto pusiausvyrą. Tai, vienuoliai, vadinama teisinga sutelktimi.

(SN 45.8)